

לגמרי, וכן מציאת דג המרדם יד הצד אותו, מכל מקום היה לך לתמוה על סגולות ופלאות הנמצאות בבעלי חיים וצמחים ודומים לאלפים ורבבות הנראים בכל יום... והלא אפילו בדברים שהם בכח מעשה ידי אדם, קצתם ליצורך קיום העולם וקצתם להתענג, שנטע הקב"ה החכמה בלבם להמציא מלאכות ותחבולות, מכל מקום אין בכח שכל אדם שלא למדם ושלא הורגל בהם, לקרבם אל השכל, ואפילו היה חכם מופלג לא ישיג לא לא למד איך מהארץ יצא לחם ולבוש על ידי מלאכות הצריכות לו... כל שכן דברים שהם חוץ לטבע הן בקדושה הן בטומאה שהם למעלה משכל האנושי, זה מצד תוקף אורו וזהירותו שמחשיך עיני השכל המביטים בו, וזה מפני חשכותו ורוע סידורו והנהגתו בלי טעם ושכל הגון רק הכל מוכן לפרענות וקלקול הברואים.

ויתכן לומר שיותר שולטים במי שמקלקל הנהגתו ונמשך אחר תכונות מקולקלות ומדות רעות, שמצא מין את מינו, כענין זוגות למאן דקפיד (פסחים קי:) מפני שכל זוג ונפרד רע, ואין טוב רק היחיד המוחלט ב"ה...

וכן זה היושב בגילוי אחר וממשמש הוא נגד קו הצניעות אף שאין רואה, וכן דאכל ירקא וכו' ואינו ממתין לחתוך האגודה — הוא ממדת הזוללות. והמקנח בחרס — מפני שאינו מקנח יפה והוא סימן מזוהם, וכל שכן אם יש בו חידוד שבשעת סכנה טפי איכא למיחש לסכנתא. וכל אלה סברות בדויות, וסוף דבר שהם למעלה מן הטבע. ומכל מקום מפני שקבלו רז"ל אמיתתם הזוהירו עליהן, ולא חשו בכהאי גוונא לדרכי אמורי, כענין שאמרו (לעיל טז.) כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, אף דלא חששו לדברי ההוא מטרוניתא בירקא מכישא, מפני שלא קבלו אמיתתו, ויש לומר בו דקפיד קפדינן בהדיה, לכן אין לחוש לו. (תשובת חות יאיר רלג.)

דף פב

'מאי טעמא לא שכיחת קמיה דרב חסדא דמחדדן שמעתיה' — וכן אמרו על רב חסדא בעירובין סז. שהוא חריף ומפולפל. וע"ע במובא בברכות מז.

'אמר ליה: מאי איזיל לגביה דכי אזילנא לגביה מותיב לי במילי דעלמא... אמר ליה: הוא עסיק בחיי דברייתא ואת אמרת במילי דעלמא?! כל שכן זיל לגביה' — 'פירוש, ואם כן אינו שיחה בטילה, והיא דברי תורה שנאמר בה כי היא חייכם, כי כל החיות של האדם הוא מדברי תורה, וע"כ גם זה דברי תורה, ובבבא קמא (ק ר"א) והודעת להם — זה בית חייהם. פירש"י: אומנות, שהאומנות חיותו של האדם, אם כן הוא ממש דברי תורה, דלכן ציוה והודעת להם, שזהו לימוד דברי תורה...'. (מתוך דובר צדק עמ' 153)

'רב הונא אמר: מקנח בצרור ואין מקנח בחרס. ורב חסדא אמר: מקנח בחרס ואין מקנח בצרור... תרגמא רפרם בר פפא קמיה דרב חסדא אליבא דרב הונא: באוגני כלים' — ומשמע שלכשפים אין רב הונא חושש אלא משום סכנת פציעה, ולכך מותר באוגני הכלים. ורב חסדא שאמר מקנח בחרס, מתיר אף בחרס שלא מאוגני הכלים — וחולק על רבי יוחנן דלעיל שאסר לקנח בחרס ('חדושי הר"ן').

א. יש שכתבו שבחרס שאינו חד אין חשש כשפים, כשם שאין חשש חיתוך. (עפ"י אליהו זוטא). ויש שדחו סברא זאת (ע' בכור שור). וכבר נמצא כן בריטב"א, שאין חשש כשפים באוגני הכלים. (וראה בתשובת חות יאיר המצוטטת לעיל). יתכן עוד, שרב הונא גם כן חושש בעלמא משום כשפים, ורק כשיש לפניו צרור וחרס בשבת, לא התירו לו את הצרור משום סכנת כשפים, אדרבה, אם עושה כן משום שמירת המצוה — לא ידע דבר רע. ורק בחרס חד חששו לסכנה טבעית. (וע' חדש האביב).

ב. ע' ב'חדושי 'בכור שור' כאן, שכתב בהסבר דברי המגן-אברהם, שהנזק שאמרו ששיניו נושרות הוא נזק סגולי ולא טבעי, וכל הדברים הסגוליים המבוארים בש"ס נשתנו בדורות אלו (כדברי המהרש"ל, וכן משמע ברמב"ם), ואין לנו עתה לחוש להם אלא כחששא בעלמא, הלכך אין להתיר איסור שבת משום נזק כזה אלא משום סכנת חיתוך הבשר. ובכך מתורצת קושית הגרעק"א על המג"א.

'לחתות אש מיקידה גדולה' — ושיעור רבי יוסי הוא קטן משל רבי מאיר. ושיעורו של תנא קמא הוא הקטן מכולם. (מאירי; פסקי הרי"ד. וכמו שאמרו לעיל כמה פעמים דשיעור דרבנן נפיש מרבי יהודה).

(ע"ב) 'היה שלו ושל עבודה זרה — נידון מחצה על מחצה. אבניו ועציו ועפריו מטמאים כשרץ' — רש"י (בע"ז ג, ו) וכ"כ הרע"ב שם) כתב: אפילו חלקו שלו אסור ומטמא, לפי שאין ברירה. כלומר, אפילו הוא מכיר את אבניו — אסור, שהרי שניהם שותפין בכותל ואם כן הכותל כולו שייך לשניהם, לכך נאסרו כל האבנים.

(א. כן פרש הר"ן שם דבריו. וכן באר התרומת-הדשן (שלו). והכריח לומר כן, כי אם כוונת רש"י רק כשאין ניכר, לא היה לו לומר 'אין ברירה', אלא משום שאין יודעים ומכירים את אבניו. והלא גם לדעת הסובר 'יש ברירה' סוף סוף המציאות אינה מבוררת.

ויש להעיר שב'חדושי הר"ן' כאן מובא הטעם שבדאורייתא אין ברירה, ואעפ"כ כתב שאם מכיר אבניו ועציו — מותר. **ב.** התוס-יום-טוב (בע"ז ג, ו) הקשה הלא טומאת ע"ז מדרבנן, וקיימא לן בדרבנן 'יש ברירה'. וכתב בשפת-אמת, הואיל ויש בדבר נפקותא לדאורייתא, לענין איסור הנאה, ולענין זה יש לאסור את כל האבנים, שהרי 'אין ברירה' בדאורייתא, שוב מחמירים גם לענין טומאה דרבנן. עע"ש משא ומתן בסברה זו).

ואולם שיטת הרמב"ם (עפ"י הירושלמי, וכן הוא ברמב"ן כאן. וכן דעת הרא"ה — מובא ב'חדושי הר"ן'), שאם מכיר אבניו — חלקו מותר. [ובכך פרשו 'נידון מחצה על מחצה' (לא כפרש"י לענין שטח ההרחקה) — מחצה מהאבנים מותרות בהנאה ומחצה אסורות].

(הר"ן חכך להחמיר כרש"י, שכן מורה המשמעות הפשוטה של המשנה, וכיון שבגמרא דידן לא פרשו כהירושלמי, משמע שנוקטים כפשטות הדברים שגם במכיר את אבניו אסור. וע"ע בקצוה"ח קנז סק"ה ובחדושי הגרוד"ר בענגיס ח"א לו).

'אבניו ועציו ועפריו מטמאים כשרץ' — כגון שהבית עצמו נעבד, אבל אם אין הבית נעבד, אף על פי שייחדוהו לע"ז שבתוכו, אין טומאה באבניו ועציו. כי אמנם משמשי עבודה זרה טמאים, אבל אין בהם טומאת משא לדברי הכל, כדלהלן. (עפ"י ראשונים. וברמב"ם משמע שאין הבית נעבד. וע' בסמוך).

'צא תאמר לו הכנס אל תאמר לו' — יש מפרשים הכוונה ללמד על תוספת הרחקה שיש בעבודה זרה על גדה, שאפילו נשתברה אין לה טהרה [בע"ז של ישראל, שאין לה ביטול עולמית], שלא כגדה שיש לה טהרה. (עפ"י הגהות מהרש"ם; ר"י בכרך. וע"ש פירוש אחר בשם ה'בכור שור'). או בדרך זו: לעומת הגדה ששוהה עמו בבית, ע"ז אסור לה להיכנס הביתה. (עפ"י חדש האביב).

ובראשונים משמע שתוספת זו באה ללמד להקיש ע"ו לנידה לחומרא (לטמא במשא) ולא לקולא (שאינה מטמאה לאברים), וזהו תזרם כמו דוה, **צא תאמר** לו הכנס אל תאמר לו — כלומר לרחק ולהחמיר עשהו כדוה, ולא לקרב ולהקל. (עפ"י ריטב"א. וע' גם בתד"ה אמר).

'אבן מסמא' — הפירוש המילולי, נראה על פי הראשונים, אבן כבידה וגדולה ששמים אותה למשא על דבר מה, [כגון אבן המכסה פי הבור, שנאמר **והיתית אבן חדה וישמת על פם גבא**]. ונקט 'אבן' כדי ללמד שאפילו היא עצמה טהורה, הכלים שמתחתיה [או כשהטמאה תחתיה והכלים עליה. עתוס' ועוד] נטמאו.

ואבן כבדה — לומר, אף על פי שאין משא הזב (או הע"ז) מורגש על הכלים שלמטה, [או להפך, הכלים שעל האבן אינם מכבידים על הזב שנותן ידו תחת האבן]. (עפ"י הערוך).

א. בריטב"א במאירי וב'חדושי הר"ן' הגרסה 'אבן מוסמה/א', וגרסה זו מיושבת היטב עם הפרוש הנזכר, אבן שהיא מושקט. ושמה אף לפי גרסתנו בלא וא"ו, יש לקרוא **מסמא**.

ב. ב'מוסף הערוך' הוסיף: 'מכסימא' בלשון יוונית היינו גדולה מאד.

ג. אולי אבן המכסה את הבור נקראת 'מסמא' — כלומר סותמת ואוטמת את הפתח, כשם שה'סומא' הוא זה שעניו אטומות, היפך הפתוח, כמו שאמרו 'סומא ונתפתח' — גטין כג.

ד. חילוקי דיני אבן מסמא — ע' בחו"א כלים א,א.

בוועל נדה, אם מטמא באבן מסמא — אין הדבר מוסכם. ע' חדושי הגר"ח הל' משכב ומושב ח,ד; חזון איש כלים א,ו).

'מה נדה אינה לאברין אף עבודה זרה אינה לאברין' — ומה ששנינו במשנה 'אבניו ועציו ועפריו מטמאים' — העמידו בירושלמי כשהשתחוה לכל אבן ואבן, והרי כל אחת היא כע"ז שלמה. (מובא בראשונים).

יש סוברים שכותל שנפל שונה, לפי שהוא עומד לסתירה ולבנייה מחדש, כאשר הוא יתרועע, לכך שבריו טמאים. ואינו דומה לפסל שהתפרק. (רי"ד ומאירי).

יש שהעמידו באבנים ועצים שלמים, וכן עפר — לעולם הוא נידון כדבר שלם ולא כשבר.

יש מחדשים שע"ז של ישראל, הואיל ואין לה ביטול כלל, יש לה טומאה באברין, ולא דנו בגמרא אלא בשל נכרי שיש לה ביטול.

והרמב"ם (אבות הטומאות ו,ה) סובר שלענין זה משמשי עבודה זרה חמורים מע"ז, ואינם נטהרים לאברים, ולכך שברי הכותל שנפל מטמאים. (ע' בכל זה במאירי).

המאירי תמה על הרמב"ם, אם מדובר במשנה בכותל שהוא 'משמשי ע"ז' כיצד רבי עקיבא מטמא במשא. (וע' פני יהושע). ואפשר שגם אם הבית עצמו נעבד, הוא נידון בנוסף לכך כ'משמשי ע"ז', שהרי בכל אופן הוא גם משמש לעבודה זרה, הלכך כשנפל, אמנם נטהר מטומאת ע"ז אך לא נטהר מטומאת משמשים.

ואף אם נאמר שכל שהוא בעצמו ע"ז אין שייך בו דין 'משמשים', מכל מקום כותל שנפל, היות והוא מיועד לבנייה חוזרת (כדברי הראשונים דלעיל), ממילא חל בו עתה דין 'משמשים'.

— הרמב"ם (משכב ומושב ח,ד) מפרש 'לאברים' — שאם הכניסו זב ונדה את ידם לאויר כלי חרס — לא נטמא הכלי. יש מי שכתב שמשמע מדברי הרמב"ם (טומאת אוכלין ב,כה), שהוא הדין לכל הטומאות שבאדם החי, אינו מטמא לאברים. (ע' זכר יצחק נא,ה. אך ע' בחדושי הגר"ח הל' משכב ומושב ח,ד).

הראב"ד השיגו, ופרש 'אינה לאברים' — שאבר אינו עושה משכב ומושב, אלא רק אם נסמך הזב בכל גופו. (ע"ע בבאור מחלוקתם בחדושי הגר"ח שם. וע"ע: קהלות יעקב — שבת מד).
ונראה שהדין שכתב רש"י, שאבר שנתלש מן הגוף טהור מטומאת גדה וזב, מוסכם גם על דעת הרמב"ם. (מנחת חינוך קעח, י).

*

'אמר רבי עקיבא: מנין לעבודה זרה שמטמאה במשא כנדה שנאמר תזרם כמו דוה...'
— בשלשה מקומות נאמר במקרא 'דוה'; בפרשת הנידה — ואיש אשר ישכב את אשה דוה; בעבודה זרה — תזרם כמו דוה; ובספר איכה — נתנני שממה כל היום דוה. עוון עבודה-זרה שהיא כנדה, גרם להם להיות 'כל היום דוה'. (בעל הטורים — סוף קדושים)

דף פג

'מיתבי נכרי ונכרית...' — ראה בבאור הסוגיא באריכות, בשו"ת ר"י בן מגאש — יג.

(ע"ב) וישלך את עפרה על קבר בני העם מה מת בכזית אף ע"ז בכזית' — נראה שמפרש, שלכך השליך את עפרה על קבר ולא לים, לומר להם זה כזה, והיינו הקש ע"ז למת. (חדש האביב)

'טומאת עבודה זרה דרבנן היא, וקולא וחומרא — לקולא מקשינן לחומרא לא מקשינן' — אבל רבי עקיבא מקיש לנדה לחומרא, לטומאת משא, וכן רבנן אליבא דרבה — לפי שנאמר תזרם כמו דוה, משמע שבא הכתוב להוסיף הרחקה, שהרי כבר נאמר מקודם לכן וטמאתם את צפוי פסילי בספך... ולא הוצרך המשך הכתוב אלא לתוספת חומרא, להרחיקה כמו זר. ואולם שאר ההקשים נדרשים לקולא ולא לחומרא. (עפ"י תוס' פב: ד"ה אמר.

והרמב"ן פרש באופן שונה במקצת: רבי עקיבא סובר להקיש לחומרא, [הגם שטומאת ע"ז דרבנן], מלבד לענין שיעור כעדשה, לפי שבא ההקש לשרץ לדבר אחר (להחמיר), לטומאת משמשים, אין ללמוד ממנו לשיעור טומאה. וגם לענין ההקש למת, אין ללמוד חומרת טומאת אהל, כי אין להחמיר בטומאה דרבנן על דין תורה, והרי לא מצינו דבר שמטמא באהל וגם באבן מסמא.

ולרבנן, וכן לרבי עקיבא אליבא דרבי אלעזר, היות ולא מצינו חבר בכל התורה לזב ונדה לענין אבן מסמא, מסתבר שאין להחמיר זאת בע"ז, אבל במשא — מטמא, שיש להקיש לחומרא.
דרך נוספת — ע' ב'בכור שור' פב:).

'טומאת עבודה זרה מדברי סופרים, ויש לה רמז בתורה: הסירו את אלהי הנכר אשר בתככם והטהרו והחליפו שמלתיכם. וארבעה אבות הטומאות יש בה; עבודה זרה עצמה, ומשמשיה, ותקרובת שלה, ויין שנתנסך לה. וטומאת כולן מדבריהן'. (רמב"ם הל' אבות הטומאות ו,א).
ואולם אין זה פשט הכתוב, שהרי אין זו אלא טומאה דרבנן, אלא לשון טומאה וטהרה בענין זה משמעותו הרחקה בעלמא. עפ"י פני יהושע. ואף אם נפרש שהמדובר על טהרה ממש, יתכן ואין ללמוד מקודם מתן תורה.

מג' ואחר כך הוריד החפץ למטה, אבל בתוס' בעירובין (צח: ד"ה נימא) מבואר שאם היה החפץ למעלה מג' והורידו — צריך הנחה על גבי משהו (עפ"י חזו"א סב, ד ועע"ש בסק"ו כג; שו"ת בית זבול ח"ב כ, יט ואילך).
 אין חיוב בהוצאות שני חצאי-שיעור אלא בהעלם אחד, אבל בשני העלמות — אין החצאים מצטרפים לחייב (וכדעת חכמים האומרים יש ידיעה לחצי שיעור, וכן הלכה, אבל לרשב"ג — חייב).
 רבי יוסי אומר: אפילו בהעלם אחד אינו חייב אלא כשהוציא לרשות אחת, (ר"ח ורבנו תם גורסים: מרשות אחת. אבל הנחה אין צריך ברשות אחת), אבל אם מפרידה רשות אחת ביניהם — פטור. [לרבה: כגון רשות היחיד המפסקת בין שתי רשויות הרבים. לאביי: אף כרמלית. לרבא: אף פסל (= חתיכת עץ. גבוה עשרה טפחים ואינו רחב ד', או רחב ד' ואינו גבוה עשרה, ואפילו דינו כרשות הרבים, שהרבים מכתפים עליו. תוס').]

א. הרמב"ם (שבת יח, כד) פסק כרבי יוסי וכרבה. והריא"ז פסק כרבא.
 יש לדייק מרש"י שהפסק הרשויות צריך להיות לכל רוחב הרשות, אבל בלאו הכי, נחשבת רשות אחת [הגם שבגטין נחשבת רשות נפרדת גם באופן זה] (עפ"י שפת אמת).
ב. רש"י נקט שקרפף יותר מבית סאתים דינו ככרמלית ואינו מפסיק לדעת רבה. ואין הדבר מוסכם, שהרי מן התורה הוא רשות היחיד גמורה, והזורק לתוכו מרשות הרבים חייב חטאת (ע' רעק"א: תוספות שבת שמו, ח; שו"ת בנין ציון — החדשות, קנד. וראה בבאור דברי רש"י בברכת מרדכי ח"א לא, י').

ג. השפת-אמת צדד שמא לרבי יוסי, המוציא כגרוגרת לרשות זו וחזר והוציא כגרוגרת לרשות נפרדת, אפילו בהעלם אחד — חייב שתיים. ולכאורה נראה מסברה שאין חילוק חטאות בשינוי המקומות, [ובודאי באופן ששגג בעצם איסור הוצאה] והלא לעיל (עב): הוצרכו לימוד מיוחד לחילוק חטאות, ומנין ללמוד חילוק באותה מלאכה, אלא רק לענין צירוף שתי פעולות לחייב, אמר רבי יוסי שאין מצרפים אלא כשהשיעור השלם מונח ברשות אחת, שאם לא כן, אין כאן צורת מלאכה.

דפים פא — פב

קיא. א. החף והפותחת — האם הם מקבלים טומאה?
ב. הנפנה לנקביו בשבת בחצר ובבקעה — במה יקנה את עצמו ובמה לא יקנה?
ג. אלו הלכות נוספות נאמרו בסוגיא לנפנה בשבת?
ד. אלו הנהגות בריאות ושמירה נאמרו בסוגיא בנוגע לבית הכסא?
ה. האם מותר בשבת להגביה מן הקרקע גוש עפר או עציץ נקוב שיש בהם עשבים, או להניחם על גבי קרקע? ומה דין התולש אותם עשבים?
ו. מהו שיעור חיוב של הוצאת חרס בשבת?
א. חפי פותחת (= שינים שבמנעול, שלא נקבעו בו) טהורים.
 לרש"י, החפים עשויים מעצם, וטהורים מפני שאינם ראויים לכלום. לתוס' ורמב"ן, עשויים ממתכת, ואף על פי שראויים קצת ליתגן בפותחת, טהורים משום גולמי כלי מתכות.
 קבעם בפותחת — טמאים. ואם היא פותחת של דלת הבית — טהורים, שכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע.

א. לרש"י, הפותחת כשלעצמה טמאה, ואפילו היא של עץ, לפי שיש לה בית קיבול, לקבל המפתח. לתוס' ורמב"ן, אין זה נחשב 'בית קיבול' [מאחר והמפתח אינו עשוי להיטלטל על ידו], אלא החף שהוא עשוי ממתכת, הוא הגורם טומאה לפותחת, וכרבי נחמיה שהולך אחר התשמיש שבכלי ולא אחר המעמיד [אבל לחכמים טהורה כדן פשוטי כלי עץ]. הפותחת (= מנעול) טמאה גם לפני שנקבעה בתיבה. (שהמנעול יש לו תשמיש בפני עצמו, ונחשב ממשמי אדם ולא משמשי כלים. ע' חזו"א כלים יז, יז). ואעפ"כ אם היא מיועדת לדלת הבית — טהורה, מפני שעל דעת כן נעשית מתחילתה, לצורך דבר המחובר לקרקע. תוס' הרי"ד.

ב. פותחת של כלים הבאים במדה (כלים המכילים יותר מארבעים סאה) — נראה שהיא טמאה, ואינה נטהרת משום 'המחובר לטהור טהור'. ואפשר אף הכלי טמא כל עוד הפותחת קבועה בו (עפ"י חזו"א איש כלים טו, ח). ואין סתירה לכך מדברי התור"ד כאן, כי מה שכתב שפותחת הכלי הבא במדה טהורה, היינו לפי ההנחה שהעלה שאין לפותחת טומאה בפני עצמה, אבל לפי מה שהוכיח שאין הדבר כן, יתכן ונשארת בטומאתה גם אם קבעה בכלי הבא במדה).

ב. התירו חכמים לטלטל אבנים בחצר (רש"י. או בשאר כרמלית. תוס' סוכה לו: ויש חולקים) כדי הצורך לקינוח; רבי יוסי אומר: שלש אבנים, כזית כאגוז וכביצה. רבי מאיר אומר: שלש אבנים מקורולות שכל אחת כאגוז. רבי יהודה אומר: כביצה. רבי שמעון ברבי יוסי אומר משום אביו: מלא היד. וכן נמנו וגמרו חכמים בבית המדרש, מלא היד.

רש"י: כמה שנכנס בכף ידו, שלשה אבנים גדולות, או ארבעה וחמשה. רא"ה: שלש אבנים שכל אחת גדולה כמלא היד.

רבי ינאי אומר: אם יש מקום קבוע לבית הכסא (שאם ישתירו לו ערביית יקנח בהן שחרית) — מכניס לשם מלא היד, ואם לאו — כהכרע. (רש"י: כשיעור האמצעי דהיינו כאגוז. רבנו תם (כגרסת ר"ח): כגודל רגל מדוכה קטנה של בשמים. וכן נפסק בשלחן ערוך).

רגב אדמה שהוא קרוב להתפורר — אסור לטלטלו לקינוח, שאינו ראוי לכך. (רב יהודה).

אמר רב ששת: אבן שמלאכתה לאיסור, כגון מדוכה קטנה (לפרש"י ור"ה), אם יש עליה עד (= סימן והוכחה) שהיא משמשת לקינוח — מותר לקנח בה.

לגרסת רבנו חננאל מדובר על אבן גדולה מכביצה, או על כמות אבנים גדולה ממלא יד, שמותר ליטלן לקינוח הואיל ויש עליהן עד, הריהן מוכנות לכך (וכן הסכימו רבנו תם והרמב"ן).

ירדו עליה גשמים וניטשטשה — אמר רב יוסף: אם היה רישומה ניכר מותר (שעדיין לא בטלה הכנתה. רש"י).

הרי"ף פרש שהנידון הוא כשטבעה בקרקע מחמת הגשמים, וכל עוד רישומה ניכר, אין לחוש מליטלה שמא יהא כסותר או כטוחן.

וכן התירו להעלות לגג אבנים לצורך קינוח, (ואין חוששים לטירחה יתירה. רש"י. ואעפ"י שהיה יכול בקלות להכניסן מאתמול. תוס') — משום כבוד הבריות התירו חכמים איסור טלטול דרבנן.

יש אומרים שבבית הכסא הקבוע לו בלבד, לא התירו לטלטל לשם אבנים בשבת, שהרי היה לו להכניסן שם מבעוד יום. ורק אם קבוע גם לאחרים התירו, כי אז אינו נחשב קבוע לו, שמא ימצא שם אחר, ויצטרך לילך למקום אחר. עפ"י הגהות אשר"י, ומובא במג"א. ויש מקלים (לבוש ועוד).

והתוס' (בסוכה לו: צדדו לומר שבבית הכסא הקבוע ומיוחד לבני הבית והוא סמוך לבתים

כגון שלנו, לא התירו לטלטל, כי היה לו להכין מבעוד יום. ואולם הפוסקים נקטו להקל
(ע' משנ"ב ובאה"ל שיב, א).

ריש לקיש אומר: מותר לקנח בצרור שעלו בו עשבים, [שאף על פי שיתכן ויתלוש אותן בשימושו,
דבר שאין מתכוין מותר, וכרבי שמעון. ואעפ"י שמגביה את הצרור עם העשב מן הקרקע, אינו נחשב
משום כך ל'תולש' ממש, והתירו חכמים לצורך זה].

ולפי דיחוי הגמרא בגטין (ז): יש לומר שהוא 'תולש' מדאורייתא ואסור (עפ"י תוס'). וכן משמע
מדברי הרמב"ם (שבת ה, ד, ובמגיד משנה).

היו לפניו צרור וחרס — רב הונא אומר: מקנח בצרור ולא בחרס [משום סכנת פציעה או כשפים.
ואולם באוגני כלים שהם חלקים ואינם מקרעים את הבשר — יקנח בהם], ורב חסדא אומר: מקנח
בחרס (לפי שיש עליו תורת 'כלי'. ואינו חושש לפציעה, דלא כרבי יוחנן דלעיל. 'חדושי הר"ן') ואין
מקנח בצרור.

הרי"ף פסק מקנח בחרס ולא בצרור, ודוקא בחרס של אגני הכלים.

היו לפניו צרור ועשבים (מחוברים. רש"י. ברי"ף הגרסה: עלים) — נחלקו רב חסדא ורב המנונא האם
יקנח בצרור ולא בעשבים (כי העשבים חותכים את הבשר, ואפילו הם לחים (הג"א; 'חדושי הר"ן').
ורבותינו מפרשים משום תלישה. רש"י), או בעשבים [בעודם מחוברים, ובלחים ולא ביבשים, משום
סכנת פציעה].

פסק הרי"א² לקנח בעשבים, שגם אם ייתלשו — דבר שאין מתכוין מותר. ואולם עשבים
לחים ביותר שאי אפשר שלא יתלוש בקינוחו — אסור. וכן ביבשים אין לקנח משום סכנה.

ג. אמר רבא: אסור למשמש בצרור בשבת (לפתיחת נקביו. רש"י) כדרך שמשתמש בחול (משום השרת
נימין, אבל התירו לעשות זאת כלאחר יד (כגון אווז צרור בשתי אצבעות. רש"י).

רבנו חננאל מפרש 'למשמש' — להחליק הצרור כדי שלא ישרט את בשרו, והנידון הוא
משום כתישה (רא"ש) או משום ממוחק (הג"א).

אמר רב הונא: אסור לפנות בשדה ניר בשבת, שמא יטול צרור מעל גבשושית ויניחנה במקום גומא,
ונמצא משהו הקרקע והרי זו תולדת 'חורש'.

ובשדה ניר של חברו בכל אופן אסור, משום שמזיק לה בדריכתו (פוסקים).

אסור לקנח בחרס חד [בחול ובשבת], ואעפ"י שמשום השרת נימין אין לחוש (לרבי שמעון) משום
שאינו מתכוין, אסור הדבר מצד סכנה. (רבי יוחנן. אבל רב חסדא חולק. 'חדושי הר"ן').

'אבל במקום או באדם שאין לחוש לכך — מותר' (מאירי).

הלכה נוספת, ע"ע בביצה לב.

ד. עשרה דברים מביאים את האדם לידי תחתונות, ואלו הן: האוכל עלי קנים ועלי גפנים ולולבי גפנים
ומוריגי בהמה בלא מלח ושדרו של דג ודג מליח שלא בישל כל צורכו והשותה שמרי יין, והמקנח
בסיד ובחרסית והמקנח בצרור שקינח בו חברו, [ודוקא בלח, ובאותו צד, אבל ביבש או בצד אחר או
בדבר שהוא עצמו קינח — אפשר]. ויש אומרים אף התולה עצמו בבית הכסא (יותר מדאי).

[וכן הישיבה המרובה קשה לתחתונות. כתובות קיא. וכן כעס קשה לתחתונות. ע' נדרים כב.].

אסור לקנח בחרס חד, משום סכנת פציעה או כשפים, אבל באוגני הכלים, שהם חלקים — מותר.
אמר רב חסדא: הנכנס לבית הכסא, לא ישב במהרה בחווק, ולא יתאמץ יותר מדי, שמא יינתקו שני
הכרכשת.

המקנה בדבר שהאור שולטת בו — שניו התחתונות נושרות. [ואין בכלל זה עשבים לחים, כנ"ל]. הנצרך לפנות ואינו נפנה — רב חסדא ורבינא, אחד אמר: רוח רעה שולטת בו (רש"י: ריח הפה). ואחד אמר: רוח זוהמא (כל גופו מזוהם). הנצרך לנקביו ואוכל, דומה לתנור שהסיקוהו על גב אפרו, וזו היא תחלת רוח זוהמא.

הוצרך לפנות ואינו יכול — אמר רב חסדא: יעמוד וישב יעמוד וישב. רב חנן מנהרדעא אמר: יסתלק לצדדין (— ילך לזווית אחרת ויבדוק. רש"י). רב המנונא אמר: ימשמש בצרור באותו מקום. וחכמים אמרו: יסיח דעתו מדברים אחרים. אמר רב ירמיה מדיפתי: ראיתי לאותו ישמעאלי, שעמד ונתישב עמד ונתישב עד ששפך כקדרה.

שנו חכמים: הנכנס לסעודת קבע (וגנאי הוא לו אם יצטרך לעמוד מן הסעודה ולפנות. רש"י. וגם משום רפואה. ריטב"א) — יהלך עשר פעמים ארבע אמות / ארבע פעמים עשר אמות, ונפנה ונכנס וישב במקומו.

ע"ע ברכות סב.

ה. גוש עפר או עציץ נקוב, שיש עליהם צמחים — היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתדות — חייב משום 'תולש'. (פירוש: מכת מרדות, אבל אינו איסור תורה. עפ"י רש"י ותוס'). היה מונח על גבי יתדות והניחו על גבי קרקע — חייב משום 'נוטע'.

גם בזה כתב בהגהות אשר"י שאינו אלא מדרבנן. ואולם המנחת-חינוך (מוסך השבת 'הזריעה' ב) צדד לומר שחייב מן התורה, שהרי הוא מוסיף בהצמחה, והלא כל הצמחה היא תולדה של 'זורע'.

ואולם התירו ליטול מהקרקע צרור שיש בו עשבים לצורך קינוח, כאמור.

לפי הדיחוי שאמרו בגטין (ז), אפשר שהעציץ באויר נידון כתלוש מן התורה, והמגביהו בשבת מן הקרקע חייב חטאת. ולא התירו זאת לצורך קינוח. עפ"י תוס'. וכן משמע מדברי הרמב"ם שנקט להלכה (שבת ח, ד ובמ"מ. וע' מנחת חינוך — מוסך השבת 'הקוצר' ד; הר צבי כאן; דבר אברהם ח"א כה, ג; שיעורי ר' שמואל גטין ז סע"ב; שבט הלוי ח"ז צה; בית ישי יז, עמ' סח). משמע שאם הפסיק יניקתו לגמרי, כגון בעץ או בבגדים — שייך בו תלישה ונטיעה מן התורה. הגהות אשר"י.

התולש עשבים מעל גבי צרור — חייב חטאת, כי תולשם ממקום גדולם (ריש לקיש).

ו. חרס — כדי ליתן בין פצים לחברו — דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: כדי לחתות בו את האור [מיקידה גדולה]. רבי יוסי אומר: כדי לקבל בו רביעית. [והוא שיעור קטן משל רבי מאיר].

פרק תשיעי; דפים פב — פג

ק"ב. מהם דיני טומאות עבודה זרה ומשמשיה; זב ונדח; שרץ; נבלה; מת; לענין —

א. מקור הדין, מדאורייתא או מדרבנן.

ב. טומאת משא.

ג. היסט.